

Historisch denken en redeneren: formuleren van historische vragen

Vak	
	Geschiedenis
Leerjaar / sector	
	1 of 2 vmbo/havo/vwo
Context	
	De leerlingen bedenken aan de hand van gegeven bronnenmateriaal verschillende soorten historische vragen.
Leerdoelen	
	<p><i>Leerdoelen op lange termijn:</i> Ik leer aan de hand van historische bronnen of een gegeven of zelfbedacht onderwerp beschrijvende, vergelijkende, verklarende en waarderende (evaluatieve) historische vragen formuleren en beantwoorden.</p> <p><i>Leerdoel van deze les</i> Ik leer aan de hand van historische bronnen over de Beeldenstorm een beschrijvende, een vergelijkende, een verklarende en een waarderende (evaluatieve) historische vraag formuleren.</p> <p><i>Succescriteria</i> Ik kan:</p> <ul style="list-style-type: none"> • het verschil uitleggen tussen een beschrijvende, een verklarende, een vergelijkende en waarderende (evaluatieve) vraag aan de hand van kenmerken ervan. • een voorbeeld geven van een beschrijvende, een verklarende, een vergelijkende of waarderende (evaluatieve) vraag bij een historische gebeurtenis, ontwikkeling en/of persoon.
Aantal lessen	
	1 les
Fase(n) van de FE-cyclus	
	<div style="display: flex; align-items: flex-start;"> <div style="flex: 1;"> </div> <div style="flex: 2; padding-left: 20px;"> <p>Deze les gaat over het formuleren van historische vragen in de context van werken met bronnen, als onderdeel van historisch denken en redeneren.</p> <p>Tijdens deze les komen alle fasen van de FE-cyclus aan bod.</p> </div> </div>

Uitvoering lesactiviteit

Materialen / hulpmiddelen

- een voorbeeld van een set met een beschrijvende, vergelijkende, verklarende en waarderende (evaluatieve) historische vraag
- een aantal historische bronnen over de Beeldenstorm

Vorbereiding

- De leraar bereidt eventueel een PowerPointpresentatie voor met een beschrijvende, vergelijkende, verklarende en waarderende/evaluatieve historische vraag bij een onderwerp. Elke vraag staat daarbij op een aparte dia.
- De leraar zorgt voor voldoende exemplaren van de bronnen en van de voorbeelden van de verschillende typen historische vragen.

Lesopzet globaal

- De leraar introduceert de leeractiviteit als onderdeel van historisch denken en redeneren.
- De leraar licht in samenspraak met de leerlingen het leerdoel toe.
- De leerlingen maken in tweetallen de opdracht over de Beeldenstorm.
- De leerlingen leveren in tweetallen commentaar op de prestatie van een ander tweetal.
- De leraar bespreekt de opdracht klassikaal na, waarin hij vooral ingaat op de ervaren moeilijkheden.

Lesopzet gedetailleerd

De leraar begint met het verhelderen van het leerdoel (fase 1). Er zijn twee opties:

1. De leraar verheldert aan de hand van voorbeelden het verschil tussen beschrijvende, vergelijkende, verklarende en waarderende (evaluatieve) historische vragen. Met de leerlingen gaat hij na wat de kenmerken van de verschillende vraagtypen zijn (zie bijlage 1 voor de uitwerking en voorbeelden per vraagtype).
2. De leraar vraagt de leerlingen in een klassengesprek bij een gegeven onderwerp/ bron een voorbeeld te bedenken van een beschrijvende, vergelijkende, verklarende en waarderende (evaluatieve) historische vraag en bespreekt deze. Voorbeelden van vragen hierbij zijn: Is dit een goed voorbeeld van een beschrijvende vraag? Waarom? Wat zijn kenmerken van de verschillende vraagtypen?

Voorbeelden

Stel het onderwerp van je onderzoek is de Eerste Wereldoorlog, dan kunnen dit onderzoeksvragen zijn:

- beschrijvende onderzoeksvraag: Hoe verliep de Eerste Wereldoorlog?
- verklarende onderzoeksvraag: Was de Eerste Wereldoorlog een totale oorlog?
- vergelijkende onderzoeksvraag: Wat waren de verschillen in oorlogvoering tussen de fronten in het oosten en westen van Europa tijdens de Eerste Wereldoorlog?
- waarderende onderzoeksvraag: In hoeverre was de Vrede van Versailles na de Eerste Wereldoorlog wel of geen fout van de overwinnaars?

Opdracht 1

De docent geeft de leerlingen een set met vragen en vraagt hen deze te categoriseren, waarna hij (door rond te lopen) nagaat of de leerlingen de onderscheiden vraagtypen herkennen en klassikaal enkele 'moeilijke' vragen bespreekt.

Alternatief

De docent laat klassikaal een aantal onderzoeksvragen zien en vraagt de leerlingen tot welke categorie de vraag behoort. Leerlingen laten met wisbordjes zien in hoeverre ze de vragen goed categoriseren en lichten hun antwoorden toe.

A	een beschrijvende historische vraag
B	een verklarende historische vraag
C	een vergelijkende historische vraag
D	een waarderende (evaluatieve) historische vraag

Opdracht 2

De leerlingen maken vervolgens in tweetallen de volgende opdracht (fase 2):

De Beeldenstorm

Hieronder (zie bijlage 1) staan drie bronnen die betrekking hebben op de Beeldenstorm.

Bedenk op basis van deze bronnen:

- *een beschrijvende historische vraag;*
- *een verklarende historische vraag;*
- *een vergelijkende historische vraag;*
- *een waarderende (evaluatieve) historische vraag.*

Vervolgens reageren de leerlingen in tweetallen op de vragen van een ander tweetal (fase 3). Ze gebruiken als referentiekader het soort vragen dat de leraar aan het begin van de les klassikaal heeft besproken. De leerlingen geven elkaar suggesties ter verbetering, waarna het andere tweetal de kans krijgt de vraag/vragen te verbeteren. De leraar loopt ondertussen rond en stuurt zondig bij, door gerichte vragen te stellen en feedback te geven (fase 4).

De leraar bespreekt de opdracht klassikaal na, waarbij hij enkele voorbeelden van de leerlingen presenteert en de leerlingen de vraag laat beantwoorden van welk type vraag sprake is. Dat doet hij door leerlingen A (beschrijvend), B (verklarend), C (vergelijkend) en D (waardierend) op hun wisbordje te laten noteren en die tegelijk te laten zien (fase 2, 4). Hij gaat na of dat overeenkomt met wat het tweetal had beoogd (fase 3) en hoe de vraag eventueel verbeterd kan worden. Op die manier controleert hij nogmaals het begrip van de leerlingen. Ook gaat hij in op de moeilijkheden die leerlingen hebben ervaren. Hij geeft zondig aanvullende tips voor het maken van onderscheid tussen de verschillende vraagtypen. Als de leraar merkt dat één of meerdere vraagtypen nog problemen opleveren, kan hij leerlingen vragen een voorbeeld van een duo gezamenlijk, klassikaal te verbeteren. Dat doet hij aan de hand van de kenmerken van de vragen (bijlage 1) (fase 5).

Ten slotte bespreekt de leraar de voor- en nadelen van de verschillende vraagtypen voor het doen van een historisch onderzoekje. Bijvoorbeeld: Vergelijkende, verklarende en waarderende (of evaluatieve) vragen zijn vaak uitdagender en geven vaak meer en makkelijker sturing aan het onderzoek dan beschrijvende vragen. Het is daarbij vaak eenvoudiger om deelvragen te bedenken, die samen een antwoord op de hoofdvraag mogelijk maken.

Differentiatie en variatie

- De leerlingen kunnen de opdracht eerst individueel maken, waarna ze in twee- of drietallen de bedachte vragen van commentaar voorzien.

- De leraar kan de leerlingen de bedachte vragen ook digitaal laten insturen en ze dan tonen op het Digibord, bijvoorbeeld via het programma Padlet. Hierdoor zijn de voorbeelden later ook nog te bekijken.
- De leraar kan een tweetal leerlingen ook de vraag op een kaartje laten zetten. Op de achterkant kunnen ze noteren om welk type vraag het volgens hen gaat. Een ander tweetal kan dan checken of dat volgens hen klopt.

Terugblik en tips van de ontwikkelaar

Reflectie op de aanpak

- Het gezamenlijk bedenken en bespreken van voorbeelden van de diverse vraagtypen vergroot het begrip van het leerdoel en de succescriteria en geeft de leerlingen inzicht in waar ze staan ten opzichte van het leerdoel.
- Alle leerlingen denken en doen mee. Door de leerlingen in tweetallen te laten werken stimuleert de leraar de discussie. Hij krijgt door rond te lopen en vragen te stellen zicht op waar de leerlingen staan.

Tips voor gebruikers

- Maak nut/relevantie van de formatieve leeractiviteiten voor leerlingen duidelijk.

Auteur(s)

Naam auteurs

Albert van der Kaap, voormalig leraar geschiedenis, ontwikkelaar van les- en toetsmateriaal en leerplanontwikkelaar voortgezet onderwijs.

Bijlage 1 Vraagtypen

Omschrijvingen en voorbeelden van vergelijkende, verklarende, vergelijkende en waarderende (evaluerende) vragen:

1. Beschrijvende vraag

- a. Doel: een gebeurtenis of ontwikkeling in kaart brengen. Bij een beschrijvende vraag gaat het er dus om inzicht te krijgen hoe een historische gebeurtenis of ontwikkeling verliep.
- b. Mogelijke formuleringen: Wat zijn de kenmerken en eigenschappen? Wie of wat is erbij betrokken? Hoe ziet het eruit? Wanneer vond het plaats?
- c. Voorbeelden: Hoe verliep de Eerste Wereldoorlog? Waarom zien we rond 1880 veel nieuwe woonwijken ontstaan met kleine rijtjeshuizen?

2. Verklarende vraag

- a. Doel: achterhalen wat de oorzaken zijn van een gebeurtenis of ontwikkeling.
- b. Mogelijke formuleringen: Hoe komt dat? Wat zijn de oorzaken? Waar is dit een gevolg van? Vaak begint een verklarende vraag met woorden als waarom of waardoor.
- c. Voorbeeld: Wat zijn de belangrijkste oorzaken van armoede van allochtonen in Nederland?

3. Vergelijkende vraag

- a. Doel: de verschillen en/of overeenkomsten tussen twee of meer gebeurtenissen of ontwikkelingen in kaart brengen.
- b. Mogelijke formuleringen: Wat zijn de verschillen tussen ...? Wat zijn de overeenkomsten? In welke opzichten zijn ze anders? Op welke punten lijken ze op elkaar?
- c. Voorbeeld: Wat waren de verschillen in oorlogvoering tussen de fronten in het oosten en westen van Europa tijdens de Eerste Wereldoorlog?

4. Evaluerende vraag

- a. Doel: een oordeel (mening) geven over een gebeurtenis of ontwikkeling op basis van gegeven of zelfbedachte criteria en dat oordeel onderbouwen met argumenten.
- b. Mogelijke formuleringen: Wat is de waarde van ...? Hoe goed werkt het? Wat zijn de positieve en/of negatieve punten? Wat zijn voordelen of nadelen? Hoe geschikt is het? Hoe wenselijk is het?
- c. Voorbeeld: In hoeverre was de Vrede van Versailles na de Eerste Wereldoorlog wel of geen fout van de overwinnaars?

Bijlage 2 Bronnen

Bron 1

In de weken en maanden die verloren gingen met nutteloze correspondentie met de koning, die toch niet wilde toegeven, omdat hij overtuigd was het in geweten niet te mogen doen, voerden de hagenprekers¹ een felle campagne tegen de 'afgoderij van de beeldendienst'. Zij hitsten hun toehoorders op, de hand aan het werk te slaan en de kerken van alle 'afgoden' te zuiveren en in bezit te nemen.

Buiten Vlaanderen beperkte de Beeldenstorm zich hoofdzakelijk tot de steden. De overheid, verlamd van schrik, zag in de meeste plaatsen werkeloos toe. Waar ze kordaat optrad, dropen de vandalen af. Het tekent wel scherp de lakse houding van de overgrote meerderheid der bevolking en van de magistraten, dat ze zulk een gruwelijke heiligschennis en massamoord op de kerkelijke kunst niet hebben verhinderd.

¹*Een hagenpreek is een protestantse kerkdienst in de open lucht.*

Bron: Commissaris, A.C.J. (1956). Leerboek der Nederlandse geschiedenis, eerste deel tot 1795. 's Hertogenbosch: Malmberg, 19e druk, blz. 85.

Bron 2

Een fragment uit een schoolboek over de Beeldenstorm (1566)

Niet alleen de onderdrukking van de geloofsvrijheid was aanleiding tot deze fanatieke vernieling van kerken en kerksieraden. Wij moeten ook denken aan de ernstige economische omstandigheden, die in dit jaar 1566, dat ook wel het hongerjaar genoemd is, onder het lagere volk heersten. In het begin van 1566 nam de nood ontzettende vormen aan; de mensen verhongerden letterlijk. Een Spanjaard, Castellanos genaamd, die in januari naar Spanje reisde, vertelde er ooggetuige van te zijn geweest, dat in de provincie Artois tal van vrouwen zich hadden opgehangen, om niet te hoeven zien hoe haar kinderen voor haar ogen van de honger stierven.

Bron: Meijer, J. (1958). Keten der geslachten, nieuw leerboek voor de algemene en vaderlandse geschiedenis voor alle scholen voor vmo, deel II. Amsterdam: J.M. Meulenhoff, blz. 104/105.

Bron 3

Maar hoe zou het gaan als de winter aanbrak? Dan zou het afgelopen zijn met de hagenpreken. Was het niet eerlijk als de gereformeerden hun eigen kerken zouden hebben? Maar dan geen kerken met afgodsbeelden! Het begon in het zuiden van Vlaanderen, in de zomer van datzelfde jaar; Groepjes calvinisten trokken na afloop van een hagenpreek langs de wegen, gooiden kruisen en beelden om en vernielden een kapel. Het duurde niet lang of ook in de steden werd het onrustig. In Antwerpen drong op maandag 19 augustus een menigte de Onze-Lieve-Vrouwekerk binnen, haalde de beelden omver en sloeg ze in stukken. Daarna kwamen de andere kerken en ook de kloosters aan de beurt. Vanuit Antwerpen verspreidde de Beeldenstorm zich over de Nederlanden. Calvinisten trokken door de straten van de steden, gewapend met bijlen en touwen. Groepjes oproerkraaiers sloten zich bij hen aan. In talloze kerken en kloosters werden beelden, schilderijen en altaren vernield. Daarbij gingen ook kunstschaten verloren. Er werd veel vernield, maar er werd bijna niet geroofd en gestolen. En de geestelijken werden met rust gelaten.

Het ging de calvinisten immers om de zuivering van de kerken. Daarna konden die kerken dan gebruikt worden voor de prediking van Gods Woord. De manier waarop het was gegaan, was echter niet de juiste.

Bron: Baaijens, P.A., Klinken, L.D. van e.a. (2006). Er is geschiedenis. Geschiedenis voor het basisonderwijs, blz. 43/44